

‘Optimale ontwikkelingskansen, ook voor (hoog)begaafde leerlingen’

*Een integrale samenvatting van de sessies
(hoog)begaafdheid en passend onderwijs*

Eveline Schoevers, Esther Kamphuis, Miriam Walraven, Jesper
Leferink & Anke Suijkerbuijk

Vooraf

In de voorbereiding en uitvoer van dit traject hebben wij kunnen rekenen op een groot aantal mensen en partijen die met ons hebben meegedacht. De opdracht vereiste actie op korte termijn, en om deze actie mogelijk te maken, hebben we gebruik kunnen maken van de kennis en expertise die vele mensen uit allerlei hoeken van het land bereid waren met ons te delen. Het is duidelijk dat het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in Nederland voor veel mensen persoonlijk van belang is en dat leidt tot grote betrokkenheid bij het thema. We willen iedereen bedanken die bereid was met ons mee te denken en schriftelijk, telefonisch of in gesprekken, voorafgaand aan en/of tijdens een of meerdere sessies een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van de visie en voorgestelde maatregelen.

Inhoud

1	Introductie.....	5
	Definiëring doelgroep.....	5
	Opzet organisatie en uitvoering sessies	6
	Leeswijzer	8
2	Actuele situatie rondom het onderwijsaanbod.....	9
3	Actuele situatie kennis en kennisinfrastructuur.....	13
4	Visie.....	16
	“Optimale ontwikkelingskansen, ook voor (hoog)begaafde leerlingen”	16
5	Voorgestelde maatregelen	20
	Maatregelen gericht op erkenning van de ontwikkelingsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen.....	20
	Maatregelen gericht op het garanderen van een dekkend aanbod in het primair en voortgezet onderwijs.....	20
	Maatregelen gericht op kennisontwikkeling, kennisdeling en professionalisering.....	21
6	Slotbeschouwing	23
Bijlage 1	Deelnemers Sessie A en B	24
Bijlage 2	TeacherTapp resultaten	25

1 Introductie

Sinds 2019 heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) structurele middelen beschikbaar gesteld om onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen te verbeteren. Zo ontvangen bijna alle samenwerkingsverbanden passend onderwijs subsidiemiddelen¹ om het primair en voortgezet onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen te verbeteren en is er sinds de zomer van 2022 een Kenniscentrum Hoogbegaafdheid ingericht. Ondanks de ingezette maatregelen, komen er signalen uit een brandbrief van directeuren van scholen met een voltijd onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen en brieven van ouders van (hoog)begaafde kinderen dat het aanbod nog niet overal op orde is en dat er grote verschillen tussen regio's zijn.² Het ministerie heeft daarom aan onderzoeks- en adviesbureau Oberon gevraagd om op zeer korte termijn, voor het einde van 2022, een viertal sessies met diverse partijen te organiseren om te komen tot een gezamenlijke visie op (hoog)begaafdheid en maatregelen om deze visie te realiseren.

Onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen valt binnen het kader van passend onderwijs. Passend onderwijs gaat over alle leerlingen met een ondersteunings- of ontwikkelvraag. De samenwerkingsverbanden passend onderwijs zijn verantwoordelijk voor een dekkend onderwijsaanbod in hun regio. Dat betekent dat samenwerkingsverbanden zelf – vaak in overleg met de in hun regio aanwezige scholen – bepalen hoe zij komen tot een dekkend aanbod, inclusief het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen. Samenwerkingsverbanden ontvangen middelen van de overheid om dit aanbod te realiseren en zij worden bij het uitvoeren van hun taak ondersteunt, onder andere door het steunpunt passend onderwijs. De huidige geldende uitgangspunten van passend onderwijs en de route naar inclusiever onderwijs³ vormen het kader voor de gezamenlijke visie en maatregelen.

(Hoog)begaafde leerlingen hebben diverse onderwijs- en ondersteuningsbehoeften. Deze onderwijs- en ondersteuningsbehoeften zijn er op verschillende niveaus. Als de complexiteit van ondersteuningsbehoeften toeneemt neemt de intensiteit van begeleiden toe en is meer gespecialiseerde expertise nodig om passende ondersteuning te realiseren. Hoe deze ondersteuningsniveaus concreet vorm moeten krijgen, is niet voorgeschreven en verschilt per regio. Samenwerkingsverbanden passend onderwijs geven daar hun eigen invulling aan. In de sessies stond onderwijs en ondersteuning op alle niveaus centraal, dus van basisondersteuning (wat mag van elke school in een samenwerkingsverband worden verwacht), tot specialistische ondersteuning.

Een belangrijk aangrenzend project is het ontwikkelen van de landelijke norm basisondersteuning.² In de norm basisondersteuning wordt beschreven wat scholen minimaal moeten bieden aan basisondersteuning per ondersteuningsgebied (waaronder ook meer- en hoogbegaafdheid) op elke schoollocatie. Deze norm wordt gelijktijdig met de organisatie van de sessies ontwikkeld door BMC.

Definiëring doelgroep

Er is geen eenduidige definitie van (hoog)begaafdheid. Er worden verschillende modellen en definities gebruikt. In meeste modellen en definities blijkt wel dat het kan worden gezien als een multidimensionaal en dynamisch concept waarbij naast cognitieve factoren ook persoonlijkheid en omgeving van invloed zijn. We hebben ervoor gekozen de term (hoog)begaafdheid te gebruiken omdat het lastig is om een

¹ [Subsidieregeling begaafde leerlingen in het po en vo](#)

² Basisondersteuning verwijst naar het door het samenwerkingsverband afgesproken geheel van preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur van de school planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau, eventueel in samenwerking met ketenpartners, worden uitgevoerd (Referentiekader Passend Onderwijs, 2013).

³ [Kamerbrief verbeteraanpak passend onderwijs en route naar inclusiever onderwijs](#)

onderscheid te maken tussen begaafdheid en hoogbegaafdheid. Het betreft een continuüm. We verwijzen naar de circa 10% van de kinderen en jongeren met kenmerken van (hoog)begaafdheid⁴. Dit betreft een diverse groep kinderen en jongeren, want de mate waarin en de manier waarop kenmerken, gedrag of prestaties zichtbaar zijn verschillen enorm.⁵

In de sessies kwam naar voren dat er verschillend werd gedacht over hoe de doelgroep omschreven moest worden. Een deel van de deelnemers gaf aan dat er binnen het spectrum grote verschillen bestaan tussen leerlingen, en zag liever dat een onderscheid werd gemaakt tussen meer-, hoog-, uitzonderlijk hoogbegaafde leerlingen en dubbel bijzondere leerlingen. In dit verslag hebben wij geprobeerd om een balans te vinden tussen enerzijds het omvatten van het brede spectrum aan leerlingen met verschillende kenmerken van (hoog)begaafdheid en onderwijs- en ondersteuningsbehoeften, en anderzijds het erkennen van en recht doen aan de specificiteit van behoeften van kleinere groepen die er bestaan binnen dit spectrum.

Opzet organisatie en uitvoering sessies

In oktober en november 2022 is een viertal sessies georganiseerd. Oberon heeft daarbij de thema's aangehouden zoals deze zijn beschreven in de kamerbrief². In Sessie A (Actuele situatie onderwijsaanbod) en Sessie B (kennis(infrastructuur)) werd besproken wat er goed gaat rondom het onderwijsaanbod en de kennis(infrastructuur) en wat er nog beter kan en nodig is om de kennis(infrastructuur) te verbeteren en het onderwijs en de ondersteuning aan de (hoog)begaafde leerlingen passender te maken en te kunnen borgen. Op basis van het landelijke beeld dat werd geschetst in sessies A en B zijn in sessies C en D respectievelijk een visie en maatregelen opgesteld.

Vorbereiding

In de voorbereiding van de sessies zijn we in september 2022 begonnen met een deskresearch. Hiervoor hebben we gebruikgemaakt van beschikbare en ons toegezonden informatie van diverse partijen en organisaties en onderzoeksresultaten, waaronder de resultaten van de derde meting van het monitoronderzoek naar de subsidieregeling voor (hoog)begaafde leerlingen, de voorlopige resultaten van het IMAGE-onderzoek en het rapport van de situatieanalyse over voltijds hoogbegaafdheidsonderwijs in het po⁶. Daarnaast hebben we vooraf gesproken met verschillende sleutelorganisaties om te horen of er nog ontwikkelingen gaande zijn binnen hun instelling rondom dit thema die relevant konden zijn voor de organisatie van de sessies: Ouders & Onderwijs, Balans, vereniging Netwerk Leidinggevend Passend Onderwijs, Steunpunt Passend onderwijs en de Inspectie van het Onderwijs. Op basis van de bestudeerde onderzoeken hebben we twee factsheets gemaakt. De eerste factsheet vormt een compact overzicht van belangrijke informatie over de huidige situatie en het aanbod rondom (hoog)begaafdheid en is gebruikt als voorbereiding en input voor sessie A. De tweede factsheet is op dezelfde manier opgebouwd maar heeft een focus op de kennisinfrastructuur en professionalisering rondom (hoog)begaafdheid en is gebruikt als basis en input voor sessie B.

Deelnemers

Sessies A en B vonden plaats in oktober 2022. Voor deze twee bijeenkomsten hebben we een brede vertegenwoordiging van het onderwijsveld uitgenodigd. Voor sessie A was dit een selectie van schoolbesturen, samenwerkingsverbanden, (hoog)begaafdheidsspecialisten, vertegenwoordigers van jeugdhulporganisaties en ouders. Voor sessie B zijn aanvullend hierop ook een selectie van

⁴ Ten behoeve van de leesbaarheid gebruiken we in dit document de term '(hoog)begaafdheid'.

⁵ zie: <https://talentstimuleren.nl/thema/begaafdheid/hoog-begaafdheid>

⁶ [Zonnenberg, L. \(2022\). Situatieanalyse voltijd primair onderwijs voor hoogbegaafden in Nederland.](#)

vertegenwoordigers van gemeenten en kinderopvangorganisaties uitgenodigd. Om zo veel mogelijk diversiteit onder de deelnemers te waarborgen, hebben we hen geselecteerd op basis van een aantal spreidingscriteria zoals regio, type aanwezige aanbod en tevredenheid met het aanbod⁷. In totaal waren er 28 deelnemers aan sessie A en 33 deelnemers aan sessie B (zie ook bijlage 1). Daarnaast was het ministerie van OCW breed vertegenwoordigd als toehoorder bij beide sessies.

Voor sessies C en D is een kleinere expertgroep uitgenodigd, waarvan de deelnemers in overleg met OCW geselecteerd zijn. Hiervoor zijn vertegenwoordigers uitgenodigd van ouderorganisaties (Koepel Hoogbegaafdheid, Balans), leerlingvertegenwoordiging uit het regulier en het speciaal onderwijs, samenwerkingsverbanden in primair onderwijs en voortgezet onderwijs, sectorraad VO, vereniging Netwerk Leidinggevend Passend Onderwijs, het landelijk Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, vertegenwoordigers van scholen met voltijd hoogbegaafdenonderwijs, Vereniging Begaafdheidsprofiel scholen, de PO-raad en de VO-raad, de auteur van de 'situatieanalyse voltijd primair onderwijs voor hoogbegaafden in Nederland en een onderwijswetenschapper. Bij deze sessies zijn, naast vertegenwoordigers van het ministerie van OCW en het onderzoeksteam van Oberon, ongeveer 15 deelnemers aanwezig geweest. Dit zijn niet bij beide bijeenkomsten helemaal dezelfde mensen geweest, maar ze vertegenwoordigden wel dezelfde organisaties.

Uitvoer sessies A en B en mogelijkheid tot online input

Het thema van sessie A was de huidige stand van zaken rondom het aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen, en sessie B was gecentreerd rond het thema kennisinfrastructuur en professionalisering. Voor beide sessies is grofweg dezelfde opzet gehanteerd. De sessies startten met een plenair deel waarin zowel onderzoekers van Oberon als een vertegenwoordiger van het Ministerie van OCW een toelichting gaf op de sessies en een toelichting op de beschikbare informatie uit onderzoek. Ook is met behulp van de online tool Mentimeter gespeeld hoe divers de achtergronden waren van de aanwezigen en hoe tevreden zij zijn over het huidige aanbod en kennisniveau. Daaruit bleek dat er zowel tevreden als minder tevreden deelnemers aanwezig waren. Verschillende perspectieven waren daarmee vertegenwoordigd in sessie A en B. Na het plenaire deel zijn de deelnemers in subgroepen uiteengegaan, waarin onder leiding van een gespreksleider informatie is opgehaald en uitgewisseld over wat goed gaat en waar verandering nodig is. Vervolgens zijn de opbrengsten uit de subgroepen kort plenair teruggekoppeld. Tot slot is een vraag aan de deelnemers voorgelegd, opnieuw met behulp van Mentimeter, waarin aangegeven kon worden welk besproken punt in ieder geval terug moest komen in de op te stellen visie.

Voor de mensen die niet aanwezig konden zijn bij sessie A en B is er de mogelijkheid gegeven om online input te geven via een korte vragenlijst. Deze vragenlijst is door 17 mensen ingevuld. De vragen die zijn gesteld waren dezelfde vragen die centraal stonden in sessie A en B. De opbrengsten van de online vragenlijst zijn ook meegenomen in sessie C en D.

Uitvoer sessie met leerlingen en peiling onder docenten

Naast sessie A en B hebben we ook een leerlingssessie georganiseerd en hebben we met behulp van de tool TeacherTapp⁸ een aantal vragen voorgelegd aan docenten. Bij de leerlingssessie zijn we in gesprek gegaan met tien (hoog)begaafde leerlingen tussen 7 en 22 jaar oud over wat er wel en niet goed in het

⁷ Voor de selectie van samenwerkingsverbanden en scholen zijn gegevens van de Monitor (hoog)begaafdheid van 2022 en 2021 gebruikt.

⁸ In de app [Teacher Tapp](#) kan iedereen werkzaam in het primair, voortgezet, of middelbaar beroepsonderwijs dagelijks drie meerkeuzevragen beantwoorden die aansluiten bij de dagelijkse praktijk of de actualiteit. Er zijn 1100 dagelijkse deelnemers.

onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. In de TeacherTapp zijn 3 vragen gesteld aan leraren po, vo, vso, ho en mbo:

- Ik ben me bewust van kenmerken die duiden op (hoog)begaafdheid zodat ik deze leerlingen/studenten/cursisten kan signaleren (vijf-puntsschaal: Helemaal mee eens – helemaal mee oneens).
- Ik heb voldoende kennis over hoe je (hoog)begaafde leerlingen/studenten/cursisten kan ondersteunen (vijf-puntsschaal: Helemaal mee eens – helemaal mee oneens).
- Ik vind dat een leraar in staat moet zijn om leerlingen/studenten/cursisten te signaleren die kenmerken vertonen van (hoog)begaafdheid. (vijf-puntsschaal: Helemaal mee eens – helemaal mee oneens).

Antwoorden op de Teachertapp zijn te vinden in Bijlage 2. Opbrengsten van de leerlingsessie en de TeacherTapp zijn ook meegenomen in sessie C en D.

Uitvoer sessies C en D

Op basis van de opbrengsten van sessies A en B, de sessie met leerlingen, TeacherTapp en de online input, zijn sessies C en D georganiseerd in de eerste helft van november 2022. Voorafgaand aan sessie C hebben we een concept visiedocument opgesteld. In sessie C is dit document met alle deelnemers stap voor stap doorlopen: allereerst is met de deelnemers een overkoepelende visie geformuleerd. Daarnaast zijn de doelen uit het concept visiedocument besproken en in gezamenlijkheid verder aangepast en aangevuld zodat alle deelnemers zich erin konden vinden. Tevens werd vastgesteld waar de meningen nog over verdeeld waren. Voorafgaand aan sessie D is een verder uitgewerkt visiedocument met de deelnemers gedeeld, met daarin vijf doelen en per doel verschillende uitgangspunten. Deze is tijdens de bijeenkomst verder aangepast en aangevuld, en daarna zijn per doel verschillende maatregelen besproken, met daarbij wat het ministerie van OCW daarvoor zou kunnen doen, welke rol veldpartijen hebben en op welke termijn de maatregel uitgevoerd kan worden. Ter afsluiting van sessie D hebben we met behulp van Mentimeter drie vragen aan de deelnemers voorgelegd waarin voor een specifieke maatregel prioriteit aangegeven kon worden, gericht aan respectievelijk ministerie van OCW, het veld en het Kenniscentrum.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken doen we verslag van zowel het proces van de organisatie van de sessies als de opbrengsten die de sessies hebben opgeleverd. Hoofdstuk 2 gaat in op de informatie die is opgehaald in sessie A over de huidige situatie en het bestaande aanbod, wat hierin goed gaat en wat er nog nodig is. In hoofdstuk 3 wordt toegelicht wat er in sessie B is besproken over de aanwezige kennisinfrastructuur, kennisdeling en professionalisering. Ook hier gaan we in op wat er goed gaat en wat er nog nodig is. In hoofdstuk 4 beschrijven we het verloop van sessie C de opgestelde visie en bijbehorende uitwerking. Ook beschrijven we een tweetal punten waarover meningen verdeeld zijn. Vervolgens zijn in hoofdstuk 5 de opbrengsten van sessie D uitgewerkt in een aantal maatregelen, verdeeld in verschillende categorieën. Tot slot bevat hoofdstuk 6 een slotbeschouwing waarin we aandacht vragen voor de verschillende perspectieven en belangen die er spelen rondom het thema (hoog)begaafdheid en nog meer gesprek en discussie vragen.

2 Actuele situatie rondom het onderwijsaanbod

In sessie A, de korte vragenlijst, en de leerlingssessie is de actuele situatie rondom het aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in kaart gebracht en is geïnventariseerd hoe het aanbod waar nodig geborgd kan worden en wat er op diverse niveaus⁹ nog nodig is voor een passend en dekkend aanbod voor alle (hoog)begaafde leerlingen. Er is gevraagd over welke ondersteuning voor (hoog)begaafde leerlingen deelnemers tevreden zijn en wat behouden moet blijven en wat er nog nodig is om het aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen passender te maken of te borgen.

Tevredenheid over het aanbod

Mogelijkheden binnen het reguliere onderwijs

In sessie A kwam naar voren dat de mogelijkheden voor compacten, verrijken en een deeltijdvoorziening ('plusklas') vaak binnen reguliere scholen al aanwezig zijn. Dit wordt ondersteund door de resultaten uit het monitoronderzoek waaruit blijkt dat bijna elk samenwerkingsverband aangeeft dat compacten, verrijken en differentiatie gebeurt op scholen in de regio¹⁰ en dat er steeds meer samenwerkingsverbanden aangeven dat deeltijdonderwijs in hun regio is georganiseerd. Dit werkt volgens de deelnemers vooral voor een deel van de (hoog)begaafde leerlingen. Vaak leerlingen die goed binnen het schoolse systeem passen. (Hoog)begaafde leerlingen gaven zelf ook aan dat deelname aan een plusklas voldoende ondersteunend is voor een deel van de leerlingen. De mate en kwaliteit van deze mogelijkheden om het compacten, verrijken en de deeltijdvoorziening in het regulier onderwijs verschillen wel en zijn van een aantal factoren afhankelijk, waaronder de leerkracht en de (aanwezigheid van een) (hoog)begaafdheidsspecialist van de school.

Steeds meer aandacht voor brede ontwikkeling

Verder kwam er in sessie A terug dat er steeds meer aandacht is voor de het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het (hoog)begaafde kind in plaats van dat er alleen gekeken wordt naar de cognitieve ontwikkeling. Voor (hoog)begaafde leerlingen is het van belang dat ze in contact komen met gelijkgestemden ('peers'). Zo kwam er bijvoorbeeld naar voren dat het werken met bovenscholse plusklassen en voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs¹¹ fijn zijn omdat leerlingen dan in contact komen met peers. In een 'voltijd (hoog)begaafden klas' op een reguliere school wordt tegemoet gekomen aan de behoefte van (hoog)begaafde leerlingen om onderwijs te krijgen op hun niveau maar tegelijkertijd ook omringd te zijn door kinderen uit het regulier onderwijs. De leerlingen spelen bijvoorbeeld samen in de pauze en gaan samen op kamp. Tegelijkertijd volgen de (hoog)begaafde leerlingen samen met peers lessen als coderen en programmeren, wat zorgt voor een mooie synergie. Op deze manier krijgen (hoog)begaafde leerlingen voldoende uitwisseling met peers, maar ontstaat ook het gevoel dat zij bij de andere leerlingen horen.

Overgangen in de onderwijsloopbaan

In sommige samenwerkingsverbanden wordt aandacht besteed aan de samenwerking tussen het voortgezet onderwijs en de universiteit. Dit wordt ondersteund door de resultaten van het

⁹ Met niveaus bedoelen we overheid (o.a. wet en regelgeving), regio, schoolbestuur en school.

¹⁰ Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Bomhof, M., & Veldhuis, S. (2022). *Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voortgezet onderwijs*. Derde meting 2021/2022. Utrecht: Oberon

¹¹ Met voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs verwijzen we naar een brede range van voltijd voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen. Alle vormen van voltijd voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen worden bedoeld. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om aparte klassen/afdelingen voor (hoog)begaafde leerlingen in reguliere scholen of scholen voor speciaal onderwijs of aparte scholen voor (hoog)begaafde leerlingen. Ook kan de focus van de voorziening verschillen. De focus kan bijvoorbeeld liggen op cognitieve uitdaging of extra ondersteuning voor bijvoorbeeld dubbel bijzondere leerlingen (De Graaf et al., (2022). *Voltijds hoogbegaafdheidsonderwijs. Een analyse van de langetermijneffecten*. SEO: Amsterdam).

monitoronderzoek, waarin steeds meer samenwerkingsverbanden aangeven activiteiten te organiseren voor een soepele overgang van het primair naar voortgezet onderwijs. Dit kan (hoog)begaafde leerlingen helpen om cognitief uitgedaagd te worden en te blijven. In bepaalde regio's is er veel aandacht voor de overgang tussen het primair onderwijs (PO) en het voortgezet onderwijs (VO). Soms is er zelfs aandacht voor de overgang naar het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en het hoger (beroeps)onderwijs (H(B)O). Dit is belangrijk voor het creëren van een doorgaande ontwikkelingslijn voor kinderen.

Goede voorbeelden

Verder zijn er allerlei voorbeelden genoemd van onderwijs- en ondersteuningsvormen die goed werken. Zo wordt bijvoorbeeld benoemd dat maatwerkbudgetten (arrangementen) als positief worden ervaren. De keerzijde daarbij is dat deze vormen van onderwijs en ondersteuning niet in elke regio of school geregeld zijn.

Discussiepunt

Binnen de sessie was er discussie over de onderwijsvormen waarmee in de regio's kan worden voldaan aan de onderwijsbehoeftes van (hoog)begaafden. In (hoog)begaafdheidsonderwijs is aandacht voor een aantal specifieke zaken die in het reguliere onderwijs minder worden gestimuleerd bij deze leerlingen, zoals zelfregulerend leren, leerlingen worden meer gezien en meer uitgedaagd (zodat ze leren niet te snel op te geven) en hebben meer contact met gelijkgestemden. De onderliggende ondersteuningsbehoefte van (hoog)begaafde leerlingen om onder begeleiding zelfstandig te leren, wordt daarin opgepakt, in plaats van alleen de symptomen in gedrag aan te pakken wanneer een leerling niet op zijn of haar plek zit in het onderwijs. Specifiek was er binnen de sessie discussie over het voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs. Argumenten voor dit type onderwijs waren dat men de gehele dag (hoog)begaafd is en dat deze leerlingen daarom ook de hele schoolweek een ander type onderwijs nodig hebben, in plaats van slechts een gedeelte van de tijd ander onderwijs krijgen in een plusklas. Daarnaast is het niet realistisch om te verwachten dat alle leerkrachten en docenten op reguliere scholen 'expert' zijn op het gebied van (hoog)begaafdheid en zou het efficiënter kunnen zijn om deze expertise te clusteren op scholen die voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs aanbieden. Anderen gaven aan dat er ook mogelijkheden zijn om de succesvolle aspecten van voltijds (hoog)begaafdheidsonderwijs meer te integreren in het reguliere onderwijs.

Wat is er nodig om het aanbod passender te maken of te borgen?

Continuïteit en financiering

In de sessie kwam naar voren dat er veel tijdelijke subsidiëring en tijdelijke projecten zijn, waardoor het bijna onmogelijk is om op lange termijn plannen te maken en initiatieven in de regio te borgen. De faciliteiten en initiatieven zijn vaak persoonsafhankelijk: bepaalde personen binnen een school/schoolbestuur/samenwerkingsverband bepalen of een initiatief plaatsvindt en behouden moet blijven of niet. Dit brengt de continuïteit in gevaar. Verder staat de financiering van meer specialistische hulp onder druk. Continue en structurele financiering voor (hoog)begaafde leerlingen is van belang. De meningen zijn echter verdeeld over hoe structurele financiering zou moeten worden vormgegeven. Door sommigen werd bijvoorbeeld aangegeven dat er de wens is voor 'gelabeld' geld voor (hoog)begaafden, bijvoorbeeld op dezelfde manier zoals er geld is voor het speciaal onderwijs.

Oog voor doorgaande leerlijn en flexibiliteit

Er is behoefte om onderwijs te mogen vormgeven met vertrouwen in de betrokken onderwijsprofessionals vanuit de ontwikkelingsbehoeften van leerlingen. Op dit moment heerst bij een aantal betrokkenen het idee dat er te veel vastgehouden wordt aan 'hokjesdenken'. Een kind moet dan

eerst de 'label' (hoog)begaafdheid krijgen voordat er extra ondersteuning gegeven kan worden. In plaats daarvan zouden professionals meteen kunnen kijken naar wat het kind nodig heeft. Ook de (hoog)begaafde leerlingen geven zelf aan een sterke behoefte te hebben aan meer autonomie om keuzes te kunnen maken in lesstof en hun tempo van leren. Het is van belang dat de rigide manier van denken wordt losgelaten en er meer mogelijkheden worden gebruikt of komen voor maatwerk en om af te wijken van het curriculum en de huidige schoolse structuur. De regelgeving omtrent examinering is volgens VO-scholen niet flexibel waardoor bovenbouwleerlingen niet eerder examen kunnen doen en ze dus op school moeten 'wachten'. Daarnaast weten scholen vaak niet wat de mogelijkheden wel zijn en wordt daardoor niet altijd iets gedaan. Ook komt naar voren dat de doorgaande lijn van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs vaak niet op orde is. Er zou meer samenwerking tussen primair en voortgezet onderwijs moeten plaatsvinden om deze lijn te creëren.

Contact met peers

Ook kwam naar voren dat het essentieel is dat leerlingen contact hebben met gelijkwaardige peers voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit is echter niet altijd het geval volgens diverse betrokkenen. Het is daarvoor belangrijk dat er in het reguliere onderwijs peergroepen worden opgezet.

Méér kennis onder leraren

De meeste leraren hebben volgens deelnemers niet de kennis om (hoog)begaafde leerlingen te signaleren, weten niet goed hoe ze moeten omgaan met deze leerlingen en hebben weinig kennis om een doorgaande leerlijn te faciliteren. Er zou meer aandacht moeten komen voor dit thema in de lerarenopleiding, zodat leraren kennis hierover op doen. Momenteel is hier in de lerarenopleidingen weinig aandacht voor, terwijl het wel een grote groep leerlingen betreft. Verder komt naar voren dat het ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) op scholen te weinig gebruikt wordt door leraren en te weinig gedeeld wordt met ouders.

Verder geven (hoog)begaafde leerlingen aan dat ze behoefte hebben aan een leerkracht of coach die hun denkwijze begrijpt en hebben ze ook behoefte aan extra aandacht om beter om te gaan met hun manier van denken. Het is daarvoor van belang dat deze persoon op school, bijv. een (hoog)begaafdheidsspecialist of coach, over voldoende kennis en kunde beschikt om zich in te kunnen leven in deze leerlingen. Verder zouden leerlingen graag zien dat de kennis van leraren wordt vergroot over de denkwijze van (hoog)begaafde leerlingen zodat zij hen beter kunnen begrijpen.

Belang van een visie bij schoolbesturen en samenwerkingsverbanden

In het monitoronderzoek naar subsidieregeling constateren samenwerkingsverbanden dat er verschillen zijn tussen scholen en schoolbesturen in het beleid dat ze hanteren (bijv. visie, signalering, ondersteuning op school, instroom en doorstroom en mate van expertise). In de sessie wordt ook benoemd dat schoolbesturen een cruciale rol hebben in de visie die zij willen neerzetten en in wat ze afspreken in het samenwerkingsverband. Daarnaast ligt ook het professionaliseringsbeleid van leerkrachten/docenten bij het schoolbestuur, en soms (deels) bij het samenwerkingsverband. Een aantal deelnemers geeft aan dat het zou helpen als er vanuit de overheid een opdracht komt om als schoolbestuur en samenwerkingsverband een visie en een plan op te stellen voor professionaliseringsbeleid rondom (hoog)begaafdheid en onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen en van daaruit verder te werken. Anderen geven aan dat deze opdracht er al is binnen de huidige subsidieregeling 'Begaafdheid in het passend onderwijs'.

Een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod in elke regio

In de sessies kwam duidelijk naar voren dat er al veel is bereikt maar dat het onderwijs-ondersteuningsaanbod nog niet landelijk dekkend en passend is voor alle (hoog)begaafde leerlingen. Ouders geven bijvoorbeeld aan te moeten verhuizen, omdat het aanbod in hun regio niet passend is voor hun kind. Dat er hiaten zijn in een landelijk dekkend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen wordt ondersteund door resultaten uit het monitoronderzoek¹². Hierin constateren samenwerkingsverbanden dat er nog niet overal een passend aanbod is voor leerlingen met zorgvragen, dubbel bijzondere leerlingen, thuiszitters of vastgelopen leerlingen. Met name voor thuiszitters of vastgelopen leerlingen is volgens 13% van de samenwerkingsverbanden nog helemaal geen passend aanbod. Ook de ondersteuning door scholen kan volgens samenwerkingsverbanden nog verbeterd worden. Uit de situatieanalyse van voltijd primair onderwijs hoogbegaafden blijkt dat er te weinig voltijd voorzieningen zijn voor (hoog)begaafde leerlingen¹³. Ook een aantal leerlingen geeft aan dat er bij hun in de omgeving geen voltijd (hoog)begaafdheidsvoorziening is waardoor ze verder moeten reizen naar school. Daarnaast kwam in de sessies naar voren dat er een concrete opdracht zou moeten komen voor een dekkend onderwijsaanbod waarbij het samenwerkingsverband met de schoolbesturen een plan schrijven voor het vormgeven van de basis, lichte en extra ondersteuning voor het gehele spectrum van (hoog)begaafdheid, met daarbij de specifieke aandacht voor de leerlingen die nu uitvallen of thuis dreigen komen te zitten. Ook werd een aantal aanwezigen benoemd dat er vanuit het ministerie van OCW een opdracht moet komen voor een landelijke dekking van voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs voor het primair en voortgezet onderwijs.

Andere aspecten die werden benoemd die worden gemist in het onderwijsaanbod zijn dat er geen plek in het voortgezet onderwijs is voor (hoog)begaafde leerlingen die meer praktisch zijn ingesteld. Ook zijn er weinig mogelijkheden voor dubbel bijzondere leerlingen. Zo wordt het vwo nauwelijks aangeboden op vso-instellingen. Ouders en leerlingen worden vaak niet bij het proces betrokken. Er wordt *over* hen gepraat maar niet *met* hen.

Conclusie

Uit de sessies blijkt dat er al een aantal goede voorbeelden is van onderwijs- en ondersteuningsvormen die (hoog)begaafde leerlingen helpen in hun ontwikkeling. Er is daarbij ook steeds meer aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Er zijn grote verschillen tussen regio's en scholen. Met name het compacten, verrijken en de deeltijdvoorziening is vaak aanwezig op reguliere scholen, terwijl dit slechts voor een deel van de (hoog)begaafde leerlingen passend is. Het is belangrijk dat er een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod komt waarbij de basis, lichte en extra ondersteuning voor het gehele spectrum van (hoog)begaafdheid op orde is. Dit vereist onder andere meer flexibiliteit in het onderwijs, structurele financiering en meer kennis onder leraren.

¹² Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Bomhof, M., & Veldhuis, S. (2022). Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voortgezet onderwijs. Derde meting 2021/2022. Utrecht: Oberon

¹³ [Zonnenberg, L. \(2022\). Situatianalyse voltijd primair onderwijs hoogbegaafden in Nederland.](#)

3 Actuele situatie kennis en kennisinfrastructuur

In sessie B is verder ingezoomd op de actuele situatie rondom het *kennisniveau* en de *kennisinfrastructuur* (denk aan toegankelijkheid kennis, kennisdeling en professionaliseringsaanbod) rondom (hoog)begaafdheid. Er is in kaart gebracht over welke aanwezige kennis of aanbod voor professionalisering deelnemers tevreden zijn, wat hierin geborgd moet worden en ook wat er nog nodig is om de kennisinfrastructuur en het professionaliseringsaanbod te verbeteren.

Tevredenheid kennisinfrastructuur en professionalisering

Urgentie

Deelnemers ervaren dat bij zowel het Ministerie als bij professionals uit de praktijk het urgentiebesef de afgelopen jaren groter is geworden. Het thema (hoog)begaafdheid leeft steeds meer. Ook wordt het belang erkend van de aanwezigheid van kennis over het thema (hoog)begaafdheid en wordt er vanuit verschillende kanten erkend dat het kennisniveau bij professionals nog niet voldoende is. De gevoelde urgentie uit zich bijvoorbeeld in het vaker bezoeken van professionaliseringsaanbod door docenten. Tegelijk laat dit urgentiebesef zien dat er nog een groot verschil is tussen de huidige situatie en de gewenste situatie wat betreft het kennisniveau en professionalisering.

Scholing en aanwezigheid kennis

Als er scholing wordt aangeboden, wordt hierop over het algemeen positief gereageerd door professionals. Ook in de voorschoolse sector geven medewerkers aan dat de opgedane kennis nuttig en nieuw voor hen is. Daarnaast neemt de kennis en expertise bij professionals in het primair en het voortgezet onderwijs toe. Op basisscholen is vaak een orthopedagoog aanwezig met kennis over begaafdheid. De sector primair onderwijs loopt op het gebied van kennis, professionalisering en daarmee handelingsbekwaamheid voor op de sector voortgezet onderwijs. In de sessie met leerlingen werd aangegeven dat er verbetering zichtbaar is in de aanwezigheid van kennis over dit onderwerp op scholen.

Kennisuitwisseling

Er worden steeds meer initiatieven opgericht die de uitwisseling van kennis en ervaringen faciliteren. Dit blijkt ook uit het monitoronderzoek¹⁴, waarin 97% van de samenwerkingsverbanden aangeeft te voorzien in o.a. lerende netwerken en werkgroepen. Tijdens de sessie noemden deelnemers het landelijke Kenniscentrum en landelijke netwerkbijeenkomsten, maar ook lokale talentcentra, oudercafés en peergroups. Deze plekken waar professionals en ouders met elkaar kunnen uitwisselen zijn van grote waarde. Hier kunnen goed werkende praktijkvoorbeelden, maar ook de struikelblokken en problemen in het vinden en aanbieden van passend onderwijs met elkaar gedeeld worden. De aanwezigheid van een regionaal ingericht ondersteuningspunt bij een samenwerkingsverband helpt bij de uitwisseling van kennis. Hierbij wordt aangegeven dat het landelijke Kenniscentrum een rol kan spelen in het opzetten van meer van zulke regionale ondersteuningspunten.

Samenwerking in professionele netwerken

In een aantal samenwerkingsverbanden is verbetering zichtbaar in de samenwerking tussen scholen. Het positieve effect hiervan is dat de kennis van professionals breder ingezet kan worden dan alleen op de eigen school. Een vorm die hierin als zinvol wordt ervaren is bovenschoolse intervisiebijeenkomsten. De zorgspecialist of (hoog)begaafdheidsspecialist die soms op een school aanwezig is, kan ondersteund worden door te kunnen uitwisselen met collega's op andere scholen. Hierbij wordt aangegeven dat het

¹⁴ Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Bomhof, M., & Veldhuis, S. (2022). *Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voortgezet onderwijs. Derde meting 2021/2022*. Utrecht: Oberon

belangrijk is dat professionals de grenzen van hun eigen kennis en kunde aangeven. Op het moment dat de samenwerking tussen scholen binnen een samenwerkingsverband sterk is, is er de mogelijkheid om cases te bespreken met collega's met meer of andere kennis. Het wordt door deelnemers als positief ervaren als de docent of hulpverlener de ruimte en veiligheid voelt om het aan te geven wanneer deze iets niet weet. Deze ruimte wordt ervaren in samenwerkingsverbanden met daarbinnen een sterk netwerk.

Wat is er nodig om de kennisinfrastructuur en professionalisering te verbeteren?

Erkenning

Zowel leerlingen als ouders geven aan dat zij zich niet altijd gezien voelen in hun specifieke situatie, problemen, en behoeften. Zij benoemen dat het belangrijk is dat leraren en zorgprofessionals hen begrijpen. Dat is nu nog niet altijd het geval, waardoor onjuiste aannames gedaan worden en niet altijd de juiste zorg of ondersteuning geboden kan worden. Dit kan verbeterd worden als docenten en andere onderwijs- en zorgprofessionals meer kennis hebben over (hoog)begaafdheid en de leerling hierdoor structureel kunnen begeleiden.

Kennisbasis bij alle professionals voor signalering

Verschillende deelnemers benoemden dat er een grotere groep professionals nodig is die de kennis, vaardigheden en attitude hebben om (hoog)begaafdheid te kunnen signaleren bij een kind. Het gaat dan om professionals op allerlei verschillende niveaus, die op verschillende manieren betrokken zijn bij de ontwikkeling van een kind: professionals in de voorschoolse sector, schoolartsen, jeugdgezondheidsartsen, psychologen, pedagogen, beleidsmedewerkers bij gemeenten, professionals in de voor- en naschoolse opvang en natuurlijk de professionals in het primair en voortgezet onderwijs – zowel docenten als mensen met ondersteunende en zorgtaken. Ook de meerderheid van de leerkrachten die zijn gepeild met behulp van de TeacherTapp is van mening dat een leraar in staat zou moeten zijn om (hoog)begaafdheid te kunnen signaleren. Als de basiskennis die nodig is om te signaleren aanwezig is, is het ook makkelijker om de grenzen van die basiskennis aan te geven en te weten wanneer aanvullende of specialistische hulp nodig is. Leerkrachten moeten weten naar wie ze moeten doorverwijzen in het geval dat er meer nodig is. De peiling laat een groot verschil tussen het primair en voortgezet onderwijs zien: 6% van de leraren in het primair onderwijs mist kennis om goed te signaleren, tegen 23% van de leraren uit het voortgezet onderwijs. Dat leerkrachten op dit moment nog niet altijd weten hoe ze een (hoog)begaafde leerling kunnen ondersteunen, blijkt ook uit de peiling onder leraren. Dit gemis aan kennis is het grootst in het voortgezet onderwijs: 40% van de leraren geeft aan onvoldoende kennis te hebben (tegen 22% in het primair onderwijs).

Borging van kennis

Overall waar mensen opgeleid worden tot professionals die te maken hebben met (hoog)begaafde kinderen, zou kennis overgedragen moeten worden over dit thema. Op dit moment komt het thema (hoog)begaafdheid nog vaak niet terug in het curriculum van opleidingen zoals de pabo, lerarenopleidingen, zorgopleidingen en pedagogische en psychologische opleidingen. Als professionals in hun opleiding al te maken krijgen met het thema en de basiskennis over (hoog)begaafdheid meekrijgen, zullen zij in hun latere werkpraktijk makkelijker kunnen signaleren en herkennen wat een kind nodig heeft. Ook het borgen van de al aanwezige kennis is van belang. De aanwezigheid van kennis op een school is vaak sterk persoonsafhankelijk. Er is vaak één specifieke leerkracht, zorgcoördinator of andere professional die kennis heeft over (hoog)begaafdheid. Daarnaast is de aanwezigheid van kennis bij deze professional vaak afhankelijk van persoonlijke betrokkenheid bij het thema. Veel deelnemers gaven aan dat deze professional vaak te weinig uren heeft om alle taken gedegen uit te kunnen voeren. Daarnaast

brengt het grote problemen met zich mee als deze professional weggaat, omdat er dan een hiaat in kennis ontstaat op school. De borging van aanwezige kennis wordt daarnaast bemoeilijkt doordat de financiering voornamelijk uit subsidies bestaat. Hierdoor staat de continuïteit van het onderwijs en de professionalisering van mensen die werken (hoog)begaafde leerlingen onder druk. Door verschillende partijen wordt benadrukt dat de aanwezige expertise in bijvoorbeeld voltijd (hoog)begaafdheidsvoorzieningen¹⁵ behouden moet blijven en geborgd moet worden. Deze expertise is heel waardevol en kan bijvoorbeeld binnen een samenwerkingsverband gebruikt worden. Tot slot is er momenteel geen structurele en breed georganiseerde nascholing beschikbaar over het werken met (hoog)begaafde kinderen. Scholen moeten dit zelf organiseren, en dat leidt tot grote variëteit in de kwaliteit van dit nascholingsaanbod.

Aandacht voor individuele verschillen en kansenongelijkheid

Door verschillende deelnemers werd benoemd dat het van belang is aandacht te hebben voor de verschillen die er bestaan binnen het spectrum van (hoog)begaafde leerlingen. Iedere leerling is anders en bij iedere leerling uiten de kenmerken van (hoog)begaafdheid zich anders. Bij het opbouwen van kennis moet de aandacht niet alleen gericht zijn op het cognitief uitdagen van begaafde kinderen. Het is juist ook belangrijk om hen op creatief vlak uit te dagen en kennis te hebben van de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze kinderen. Ieder kind heeft namelijk de behoefte om zich te kunnen spiegelen aan gelijkwaardige peers en dit is niet altijd bij professionals bekend. Daarnaast is het van belang dat professionals rekening houden met de verschillen in uitingsvormen en kenmerken van (hoog)begaafdheid die kunnen bestaan tussen jongens en meisjes en tussen leerlingen met en zonder een migratieachtergrond.

Flexibiliteit en maatwerk

Om het onderwijs meer in te kunnen richten naar de doorgaande ontwikkeling van het kind, is meer flexibiliteit nodig. Er zou bijvoorbeeld meer ruimte moeten zijn voor onderwijstijd wanneer versnelling wordt toegepast. Daarnaast geven scholen aan het gevoel te hebben niet zomaar te kunnen afwijken van de vaste vormen van examinering en diplomering, vanwege angst voor een negatieve beoordeling van de Onderwijsinspectie. Samenwerking tussen de school en een inspecteur om te zoeken naar mogelijkheden voor flexibilisering binnen het onderwijssysteem kan hierbij helpen. Daarnaast is er bij veel leerkrachten nog te weinig kennis over de mogelijkheden voor het toepassen van maatwerk, hoewel dit de doorgaande ontwikkelingslijn juist zou kunnen stimuleren. Bij veel professionals zijn de basisprincipes van compacten, verrijken en versnellen bekend, maar het realiseren van specifiek maatwerk blijkt in de praktijk lastig.

Conclusie

Uit sessie B, de bijeenkomst met leerlingen en de peiling onder docenten blijkt dat de kennis onder diverse professionals over (hoog)begaafdheid nog verbetering behoeft. Het is belangrijk dat leerlingen en ouders erkend en begrepen worden in hun specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften en dat hier op een flexibele manier op ingespeeld wordt. Er is bij een brede groep professionals in alle lagen van de onderwijs- en zorgsector basiskennis nodig die hen in staat stelt (hoog)begaafdheid te signaleren en waar nodig door te verwijzen naar iemand met specialistische kennis. Daarnaast is er aandacht nodig voor en kennis over de verschillen die er bestaan tussen jongens en meisjes en leerlingen met en zonder migratieachtergrond, zodat er geen groepen worden gemist bij signalering. Tot slot is het van belang dat het behouden van kennis minder persoonsafhankelijk wordt en beter wordt geborgd.

¹⁵ Alle vormen van voltijd voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen worden bedoeld. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om aparte klassen/afdelingen voor (hoog)begaafde leerlingen in reguliere scholen of scholen voor speciaal onderwijs of aparte scholen voor (hoog)begaafde leerlingen. Ook kan de focus van de voorziening verschillen; de focus kan bijvoorbeeld liggen op cognitieve uitdaging of extra ondersteuning voor bijvoorbeeld dubbel bijzondere leerlingen (*De Graaf et al., (2022)*).

4 Visie

Verloop sessie C

De opbrengsten uit sessies A en B, de sessie met leerlingen, aanvullende gesprekken en de peiling onder docenten zijn gebruikt om een concept visiedocument op te stellen. Op basis van dit document is in sessie C nagedacht, uitgewisseld en gediscussieerd. Het concept visiedocument bestond uit 6 kerndoelen met daarbij per doel een aantal uitgangspunten. Tijdens sessie C zijn verschillende overlappende kerndoelen samengevoegd tot vijf doelen.¹⁶ Tijdens het bespreken van de kerndoelen is gezocht naar overeenstemming onder deelnemers. Woordkeuze en formulering zijn van groot belang bij dit onderwerp. In de beperkte tijd die er was binnen deze opdracht is ernaar gestreefd om hier zoveel mogelijk rekening mee te houden. In de hieronder beschreven visie zijn de doelen opgenomen waar de deelnemers zich in konden vinden.

Visie

De overkoepelende visie is als volgt geformuleerd:

“Optimale ontwikkelingskansen, ook voor (hoog)begaafde leerlingen”

Een optimale ontwikkeling is wenselijk voor ieder kind en dus ook voor (hoog)begaafde leerlingen. Dit is van belang voor zowel (het welbevinden van) het kind als voor de leefomgeving van het kind. Ook is het van maatschappelijk belang om deze leerlingen zich optimaal te laten ontwikkelen en toe te rusten, zodat ze naar eigen vermogen een betekenisvolle bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke doelen bijdragen aan optimale ontwikkelingskansen voor (hoog)begaafde leerlingen. De volgende 5 doelen zijn geformuleerd:

1. Meer erkenning specifieke en diverse ontwikkelingsbehoeften
2. Meer stimulerend signaleren in alle ontwikkelingsfasen en -gebieden
3. Dekkender aanbod garanderen, gericht op ontwikkeling en maatwerk
4. Meer samenwerken en ontschotten
5. Betere professionalisering en kennisdeling

Hieronder zijn de vijf doelen verder uitgewerkt.

¹⁶ Zorgen voor (continuïteit in) voldoende financiering was in eerste instantie ook als doel opgenomen, maar is uiteindelijk weggelaten omdat dit een middel is om de doelen te bereiken.

1. Meer erkenning specifieke en diverse ontwikkelingsbehoeften

De diversiteit binnen het begaafdheidsspectrum is groot. Het is van belang de grote verschillen te erkennen in talent, ontwikkelgebied en verschijningsvormen hiervan binnen en tussen leerlingen. De breedte van het spectrum van ontwikkelingsbehoeften mag er niet voor zorgen dat de specifieke behoefte van een leerling over het hoofd wordt gezien. De uitdaging is om een balans te vinden tussen het erkennen van specifieke ontwikkelings- en onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen, zonder leerlingen op een rigide manier in groepen in te delen of te labelen. Het brede spectrum van ontwikkelingsbehoeften betekent dat er in iedere regio een breed en flexibel aanbod nodig is. Het is van belang dat samenwerkingsverbanden een visie expliciteren op inclusiever onderwijs, de cognitieve, sociale, emotionele en pedagogische ondersteuningsbehoeften van hun leerlingen en hun aanbod op het gebied van (hoog)begaafdheid. Dit aanbod zou niet afhankelijk mogen zijn van een individuele professional, maar moet geborgd worden in een visie en (personeels)beleid.

2. Meer stimulerend signaleren in alle ontwikkelingsfasen en -gebieden

Door een setting te creëren waarin je stimulerend kunt signaleren, kun je in een vroegtijdig stadium aansluiten bij de ontwikkelbehoeften van een kind, en daarmee eventuele problemen voorkomen. Dit stimulerend signaleren van (hoog)begaafdheid is een doorgaand proces waarbij steeds aandacht nodig is voor het zowel het sociaal, emotioneel en fysiek als het cognitief functioneren en welbevinden en persoonlijke ontwikkeling van de leerling. Het is daarbij belangrijk om samen te werken met ouders, zodat hun ervaringskennis wordt benut. Bij het signaleren van (hoog)begaafdheid zouden professionals oog moeten hebben voor kansengelijkheid door de verschillen tussen jongens en meisjes te zien, door aandacht te hebben voor de verschillende etnische of culturele achtergronden van leerlingen en door rekening te houden met ouders met een laag sociaaleconomische status. Ook is het belangrijk te letten op de interactie met vormen van beperkingen zoals dyslexie of autisme. Om stimulerend te kunnen signaleren is de ontwikkeling van een combinatie van kennis, vaardigheden en attitude nodig bij professionals in het onderwijs, de voorschoolse organisaties zoals consultatiebureaus en de kinderopvang, en bij professionals in de jeugdhulp en de jeugdgezondheidszorg.

3. Dekkender aanbod garanderen, gericht op ontwikkeling en maatwerk

Ieder kind heeft recht op onderwijs dat aansluit bij de zone van zijn of haar naaste ontwikkeling. Bij het ontwikkelen en organiseren van het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen is het van belang dat het perspectief van kinderen en ouders wordt meegenomen en dat de doorgaande ontwikkeling van het kind het uitgangspunt vormt. Om aan te sluiten bij de doorgaande ontwikkeling van het kind is het van belang dat de structuur van het onderwijs- en ondersteuningsaanbod gericht is op maatwerk. Flexibiliteit is van belang bij het aanbieden van een dekkend aanbod voor zowel primair als voortgezet onderwijs. In iedere regio is, naast gegarandeerde basisondersteuning voor iedere leerling, een breed spectrum nodig aan aanbod voor lichte en extra ondersteuning, dat kan variëren van arrangementen tot voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs¹⁷. Een aandachtspunt daarbij is de kwaliteit van het aanbod en het benutten van opgebouwde expertise binnen de regio's. Verder is flexibiliteit en maatwerk van belang bij het organiseren van het aanbod, bijvoorbeeld in examinering en in de inzet van verschillende vormen van onderwijs (zoals digitaal onderwijs). Het is belangrijk om gebruik te maken van de ruimte die scholen al hebben en aandacht te hebben voor demogelijkheden die bestaande wet- en regelgeving al kunnen bieden.

¹⁷ Basisondersteuning verwijst naar het door het samenwerkingsverband afgesproken geheel van preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur van de school planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau, eventueel in samenwerking met ketenpartners, worden uitgevoerd (Referentiekader Passend Onderwijs, 2013).

4. Meer samenwerken en ontschotten

Een doorgaande leerlijn is van belang tussen het primair en voortgezet onderwijs en daarbij is sectoroverstijgende samenwerking nodig. Ook is het van belang dat schoolbesturen en samenwerkingsverbanden met elkaar samenwerken om zo thuisnabij mogelijk onderwijs te kunnen faciliteren. Verder zou het samenwerken met ouders en leerlingen geïntensiveerd kunnen worden: om het onderwijs goed af te stemmen op de ontwikkeling en behoeften van de leerling is het van belang dat scholen, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden in gesprek gaan met ouders en leerlingen, hun ervaringen meenemen en luisteren naar hun vraag en behoefte. Ook is het van belang dat peer-contacten, zowel voor ouders als voor leerlingen, gestimuleerd worden. Daarnaast is het belangrijk dat de samenwerking tussen onderwijs, peuterspeelzalen en kinderopvang, wordt versterkt, om de overgangen tussen voorschoolse educatie, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, het mbo en hoger onderwijs te verbeteren. Om beter te kunnen samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulp is bundeling of ontschotting van middelen nodig in onderwijsondersteuning en jeugdhulp, zodat de middelen voor zorg en onderwijs minder specifiek gelabeld zijn.

5. Betere professionalisering en kennisdeling

Om (hoog)begaafde leerlingen stimulerend te signaleren en onderwijs goed te laten aansluiten op de ontwikkeling en ondersteuningsbehoeften van deze leerlingen is betere en meer professionalisering, kennisontwikkeling en -deling nodig, zowel op het niveau van beleid als in de uitvoering. Dit geldt voor alle partijen die betrokken zijn bij de persoonsontwikkeling van het kind: niet alleen op scholen en in samenwerkingsverbanden, maar ook in aanpalende sectoren zoals jeugdgezondheidszorg, consultatiebureaus, kinderopvang, bso's, jeugdhulp en gemeenten. Het is van belang dat er in de opleidingen, zoals de lerarenopleidingen en de PABO, meer structurele aandacht is voor het thema(hoog)begaafdheid en dat er aandacht is voor de kwaliteit van de scholing van professionals. Bij professionalisering van leraren op scholen is het van belang aandacht te hebben voor randvoorwaarden voor goede professionalisering, zoals voldoende tijd. Schoolbesturen hebben een belangrijke rol bij professionalisering: zij kunnen inventariseren welke specialistische kennis al in huis is en dit zo nodig uitbreiden. Borging van aanwezige kennis en kennisdeling is van belang, ook als de tijdelijke subsidies wegvallen. Het is belangrijk dat de aanwezige expertise van voorlopers en bestaande structuren worden benut, zowel landelijk als regionaal.

Spanningsvelden en discussiepunten

In het zoeken naar consensus tijdens sessies C en D, maar ook al eerder tijdens sessies A en B, kwamen spanningsvelden naar voren waarover tijdens de sessies anders werd gedacht door deelnemers, omdat hierop verschillende visies bestaan. En hoewel de overeenkomsten tussen de visies groot zijn, blijven er twee discussiepunten over.

- *Dekkend aanbod en inclusiever onderwijs:* Over de positionering van voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs hebben deelnemers verschillende meningen. Een aantal partijen vindt dat er een goede landelijke dekking van voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs moet zijn en dat dit georganiseerd moet worden op een zo inclusief mogelijke manier. Samenwerkingsverbanden geven aan dat er sprake moet zijn van een landelijke dekking voor goed onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen zonder dat daarbij de vorm van onderwijs wordt bepaald. Ze geven hierbij aan dat het van belang is om te letten op de mate waarin het 'hoe' voor samenwerkingsverbanden wordt voorgeschreven. Ze vinden het van belang om de vrijheid te behouden om zelf keuzes te maken in het onderwijs- en ondersteuningsaanbod die het best passend zijn in hun regio. Over de noodzaak

van een voltijd (hoog)begaafdheidsvoorziening¹⁸ verschillen de meningen. Sommige samenwerkingsverbanden vinden dat het niet past bij de route naar inclusiever onderwijs.¹⁹ Volgens anderen hoeft inclusief onderwijs de noodzaak van voltijd (hoog)begaafdheidsvoorzieningen niet te bijten, doordat voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs binnen het regulier onderwijs georganiseerd kan worden.

- *Structurele financiering:* Hoewel deelnemers het eens zijn over de noodzaak van structurele financiering van een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod, er is er een verschil van mening over het oormerken van financiering voor verschillende groepen leerlingen met verschillende behoeften. Enerzijds klinkt de behoefte aan een aparte financieringsstroom voor het voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs, en anderzijds klinkt juist de behoefte om samenwerkingsverbanden de ruimte te geven om ongeoormerkte middelen in te zetten op een manier die in de eigen context het beste werkt.

¹⁸ Alle vormen van voltijd voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen worden bedoeld. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om aparte klassen/afdelingen voor (hoog)begaafde leerlingen in reguliere scholen of scholen voor speciaal onderwijs of aparte scholen voor (hoog)begaafde leerlingen. Ook kan de focus van de voorziening verschillen. De focus kan bijvoorbeeld liggen op cognitieve uitdaging of extra ondersteuning voor bijvoorbeeld dubbel bijzondere leerlingen (*De Graaf et al., (2022). Voltijds hoogbegaafdheidsonderwijs. Een analyse van de langetermijneffecten. SEO: Amsterdam*).

¹⁹ [Kamerbrief verbeteraanpak passend onderwijs en route naar inclusiever onderwijs](#)

5 Voorgestelde maatregelen

Verloop sessie D

In sessie D is een uitwerking van het visiedocument voorgelegd en verder aangevuld en uitgewerkt. Verder is tijdens deze bijeenkomst nagedacht over mogelijke oplossingsrichtingen die helpen bij het realiseren van de opgestelde doelen, de verschillende rollen die zowel het Ministerie van OCW als verschillende veldpartijen en het Kenniscentrum hierin kunnen hebben en de termijn waarop deze maatregelen uitgevoerd kunnen worden. Op basis van de opbrengsten van deze laatste sessie en daarbij de eerdere opbrengsten uit sessie A en B, is een pakket van 10 maatregelen opgesteld waarin verschillende partijen een rol kunnen spelen. Deze maatregelen zijn verdeeld in vier verschillende richtingen: de erkenning van de ontwikkelingsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen, het garanderen van een dekkend aanbod in het primair en voortgezet onderwijs, kennisontwikkeling, kennisdeling en professionalisering en tot slot flexibilisering. Aan het eind van sessie D is aan deelnemers de vraag voorgelegd welke maatregel wat hen betreft prioriteit zou moeten hebben voor respectievelijk het ministerie van OCW, het veld en het Kenniscentrum. Deze antwoorden hebben we gebruikt bij het opstellen van het uiteindelijke overzicht van maatregelen.

Voorgestelde maatregelen

Maatregelen gericht op erkenning van de ontwikkelingsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen

1. Specificeer de visie op inclusiever onderwijs voor wat betreft het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. En heb hierbij ook aandacht voor het leerrecht van kinderen en het voltijds (hoog)begaafdheidsonderwijs.
Wie: Ministerie van OCW (in samenwerking met het landelijk kenniscentrum en veldpartijen)
Termijn: kort
2. Maak een handreiking voor scholen en professionals om de verschillende leer- en ontwikkelingslijnen van leerlingen in het hele spectrum van (hoog)begaafdheid te verduidelijken en de verschillende onderwijs- en ondersteuningsbehoeften die daar bij kunnen horen (pedagogisch en didactisch). Heb daarbij aandacht voor de overgangen tussen de voorschoolse periode, de basisschool, voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs.
Wie: Kenniscentrum, scholen, voorschoolse organisaties, hoger onderwijs
Termijn: kort

Maatregelen gericht op het garanderen van een dekkend aanbod in het primair en voortgezet onderwijs

3. Onderzoek welke (aanvullende) structurele financiering nodig is voor een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen²⁰
Wie: Ministerie van OCW, samenwerkingsverbanden in samenwerking met scholen
Termijn: kort

²⁰ Het onderzoeken van de financiering is een belangrijke maatregel. Financiering kan voorwaardelijk zijn voor andere maatregelen die in dit document genoemd staan.

4. Garandeer naast een basisondersteuning in iedere regio ook lichte en extra ondersteuning voor leerlingen voor wie een basisaanbod niet voldoende is om zich goed te kunnen ontwikkelen²¹. Sluit aan bij de norm basisondersteuning en zorg hierbij voor flexibiliteit in het onderwijsaanbod. Zie erop toe dat dit wordt aangeboden, heb zicht op thuiszitters(problematiek) en neem het perspectief van ouders en leerlingen mee.
Wie: Scholen, samenwerkingsverbanden, Ministerie van OCW, Inspectie van het Onderwijs, leerplichtambtenaren
Termijn: lang
 5. Verken mogelijkheden om per samenwerkingsverband in kaart te brengen of het bestaande aanbod dekkend is en voldoet aan kwaliteitscriteria. Onderzoek daarbij in hoeverre de verschillende organisatievormen van samenwerkingsverbanden ondersteunend of belemmerend zijn. Maak hierbij gebruik van bestaand en lopend onderzoek, zoals IMAGE en de situatieanalyse primair onderwijs voor hoogbegaafden.
Wie: Inspectie van het Onderwijs, Ministerie van OCW, Kenniscentrum, samenwerkingsverbanden, in samenwerking met vertegenwoordiging van ouders en leerlingen
Termijn: kort
- Maatregelen gericht op kennisontwikkeling, kennisdeling en professionalisering**
6. Borg en deel de kennis en expertise van voorlopers over signalering en het bieden van een breed en dekkend aanbod en verspreid deze kennis onder diverse partijen. Deel goede voorbeelden van het creatief en effectief omgaan met beschikbare middelen voor een flexibel aanbod en kennisdeling binnen regio's. Maak hiervoor een handreiking.
Wie: Kenniscentrum, Steunpunt Passend Onderwijs
Termijn: kort
 7. Zorg dat (hoog)begaafdheidsspecialisten laagdrempelig beschikbaar zijn voor iedere school en stimuleer samenwerking tussen scholen om expertise te delen.
Wie: Scholen, samenwerkingsverbanden, schoolbesturen, Kenniscentrum
Termijn: kort
 8. Maak binnen iedere regio een sociale kaart van alle organisaties die betrokken zijn bij onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen en hun expertise en aanbod. Informeer ouders en leerlingen over de mogelijkheden wat betreft onderwijs- en ondersteuningsaanbod in de regio
Wie: samenwerkingsverbanden, Kenniscentrum en oudersteunpunten
Termijn: kort

²¹ Basisondersteuning verwijst naar het door het samenwerkingsverband afgesproken geheel van preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur van de school planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau, eventueel in samenwerking met ketenpartners, worden uitgevoerd (Referentiekader Passend Onderwijs, 2013).

9. Borg de aandacht voor het thema (hoog)begaafdheid in opleidingen (zoals de pabo en lerarenopleidingen) en garandeer een professionaliseringsaanbod voor professionals in de voorschoolse periode, jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en gemeentelijke jeugdhulp. Bied professionals ontwikkeltijd en ruimte voor nascholing en borg hierbij de kwaliteit.

Wie: Ministerie van OCW, Ministerie van VWS, in samenwerking met hogescholen en universiteiten, Kenniscentrum, voorschoolse sector, jeugdhulpverlening, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden

Termijn: lang

Maatregelen gericht op flexibilisering

10. Breng flexibiliteit aan in examinering en diplomering en maak ook duidelijk welke keuzeruimte er al is in de wet- en regelgeving rond aanbod, examinering en vormgeving van curricula.

Wie: Ministerie van OCW, College voor toetsen en examens, Inspectie van het Onderwijs

Termijn: lang en kort

Er is ook een aantal algemene maatregelen genoemd gericht op verbetering van het onderwijs- en ondersteuningsaanbod. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het bieden van meer ontwikkelingsgericht onderwijs, kleinere klassen, het aanpakken van lerarentekort en de ontschotting tussen onderwijs en jeugdhulp. Deze generieke maatregelen zijn hier niet verder uitgewerkt maar vanzelfsprekend wel van belang.

6 Slotbeschouwing

We hebben in een zeer kort tijdbestek samen met diverse partijen een visie, doelen en een set aan maatregelen opgesteld. Deze partijen met een zeer diverse achtergrond, vertegenwoordigden allemaal hun eigen belangen, standpunten en vaak ook een achterban. Omdat gezinnen vaak grote gevolgen ondervinden van het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor hun (hoog)begaafde kind(eren), ligt het onderwerp bij veel mensen gevoelig. Dit vereiste grote zorgvuldigheid in het maken van keuzes gedurende het proces. Dit maakte het tegelijk heel bijzonder en nuttig om met zo'n diverse groep in gesprek te gaan. Er was ruimte om de verschillende perspectieven te delen en eventuele verschillen van mening naar voren te laten komen. In de sessies is het gelukt om te komen tot een gezamenlijk gedragen visie, doelen en maatregelen. Daarvan hebben we in dit rapport verslag gedaan. Vanzelfsprekend waren er ook verschillen van mening in de sessies die nog niet overbrugbaar waren. Sommige thema's en vraagstukken vragen duidelijk veel meer tijd om verder te bespreken en uit te diepen.

We willen in deze slotbeschouwing daarom nog aandacht vragen voor de verschillende perspectieven en belangen die er rondom dit thema spelen en die nog meer gesprek en discussie vragen. Landelijk, maar vooral ook in de regio's en in de lokale onderwijscontexten. Dat hier behoefte aan is blijkt ook uit de vele reacties en input die wij ontvangen hebben van allerlei partijen over het verloop van de sessies en over de concept visie en maatregelen. Zo geven samenwerkingsverbanden bijvoorbeeld aan dat het belangrijk is dat hen niet wordt voorgeschreven hoe ze hun onderwijs en ondersteuning aan (hoog)begaafde leerlingen moeten vormgeven. Andere partijen, zoals ouders en scholen die voltijd(hoog)begaafdheidsonderwijs aanbieden, geven juist aan te vinden dat er wel een landelijke opdracht zou moeten zijn die waarborgt dat er een dekkend aanbod is en waarop wordt toegezien.

Daarnaast blijken de kwestie van het al dan niet specifiek onderscheid maken tussen 'doelgroepen' binnen het bredere spectrum van (hoog)begaafde leerlingen en daarnaast de vraag hoe het streven naar inclusiever onderwijs zich concreet zou moeten vertalen naar het onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen ten grondslag te liggen aan deze verschillen van inzichten en mening. Dit zijn fundamentele vragen waarover verdiepende gesprekken zinvol zouden zijn.

Tot slot kwam in alle sessies duidelijk naar voren dat voldoende financiering van onderwijs- en ondersteuning aan (hoog)begaafde leerlingen voorwaardelijk is en in sommige regio's een knelpunt vormt. Er bleken echter verschillende meningen te zijn over of en hoe de financiering structureel zou moeten worden vormgegeven en wellicht opgehoogd voor deze doelgroep. Er was te weinig tijd in sessie C en D om dit met de diverse partijen verder uit te diepen. Er is daarom voor gekozen om een maatregel op te nemen die stelt dat moet worden onderzocht welke (aanvullende) structurele financiering nodig is voor een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod. Zo kunnen de verschillende perspectieven en mogelijke scenario's verder worden uitgewerkt.

Bijlage 1 Deelnemers Sessie A en B

Sessie A:

Achtergrond	Aantal deelnemers
Ouder	7
Samenwerkingsverbanden primair en voortgezet onderwijs	4
Scholen primair en voortgezet onderwijs	9
Schoolbestuur primair onderwijs	1
Jeugdhulporganisatie	2
Gemeente	1
Anders	4
Totaal	28

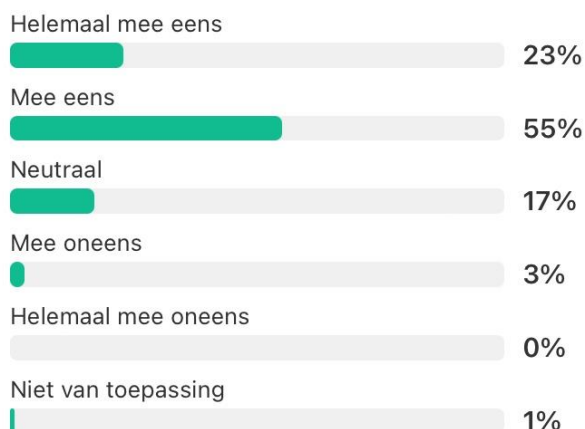
Sessie B:

Achtergrond	Aantal deelnemers
Ouder	6
Samenwerkingsverbanden primair en voortgezet onderwijs	4
Scholen primair en voortgezet onderwijs	9
Schoolbestuur primair onderwijs	1
Jeugdhulporganisatie	3
Gemeente	3
Kinderopvang	3
Anders	4
Totaal	33

Bijlage 2 TeacherTapp resultaten

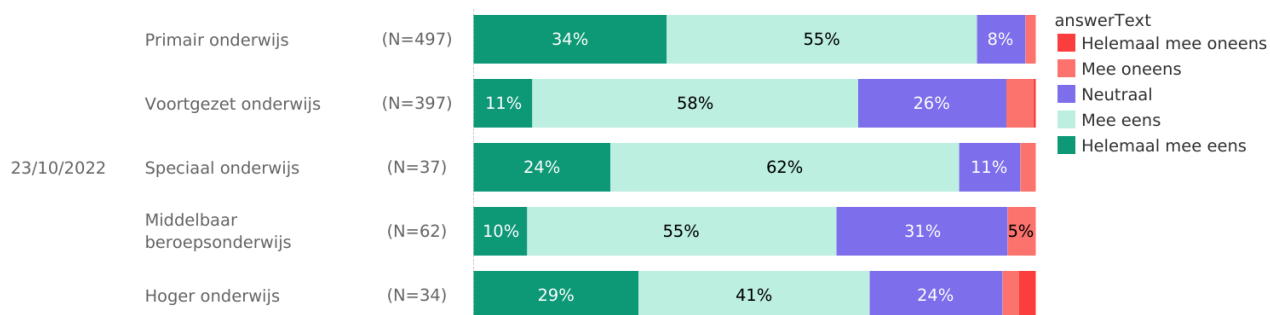
TeacherTapp

Ik vind dat een leraar in staat moet zijn om leerlingen/studenten/cursisten te signaleren die kenmerken vertonen van (hoog)begaafdheid.

1,048 responses on 23rd October 2022

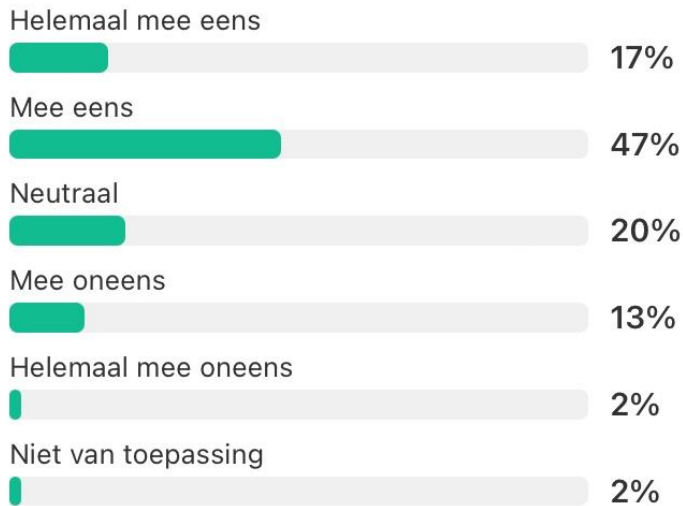
Ik vind dat een leraar in staat moet zijn om leerlingen/studenten/cursisten te signaleren die kenmerken vertonen van (hoog)begaafdheid.

Teacher Tapp NL - vraag beantwoord door 1.027 leraren op 23/10/2022

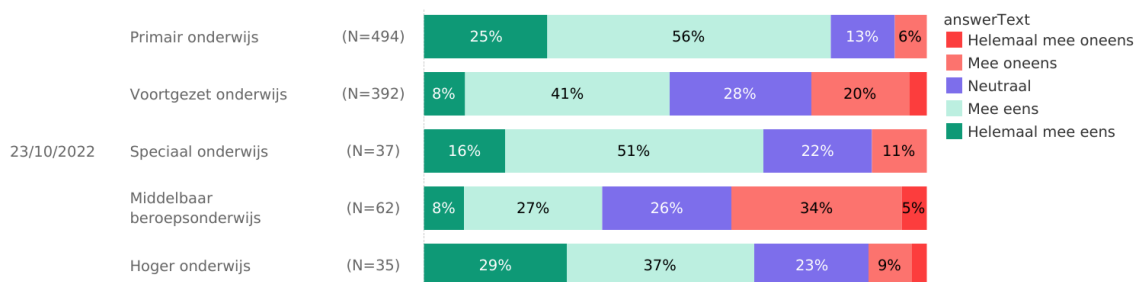
TeacherTapp

Ik ben me bewust van kenmerken die duiden op (hoog)begaafdheid zodat ik deze leerlingen/ studenten/cursisten kan signaleren.

1,045 responses on 23rd October 2022

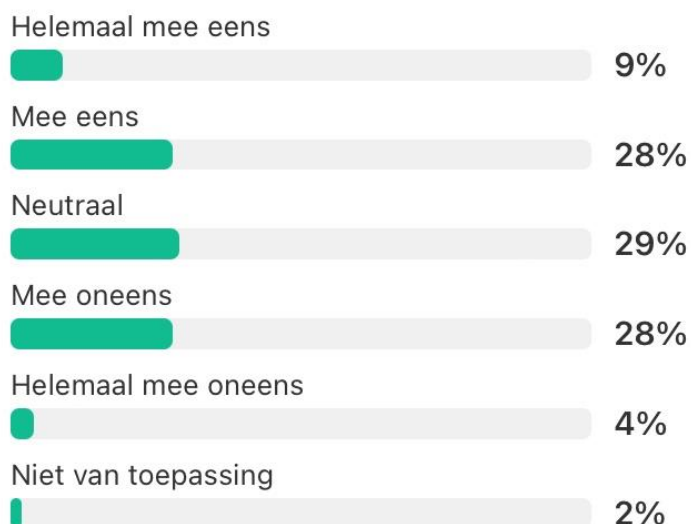
Ik ben me bewust van kenmerken die duiden op (hoog)begaafdheid zodat ik deze leerlingen/studenten/cursisten kan signaleren.

Teacher Tapp NL - vraag beantwoord door 1.020 leraren op 23/10/2022

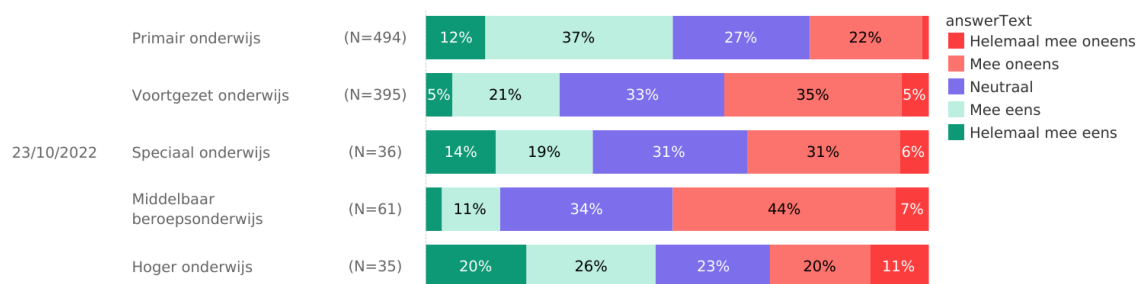
TeacherTapp

Ik heb voldoende kennis over hoe je leerlingen/
studenten/cursisten met kenmerken van
(hoog)begaafdheid kan ondersteunen.

1,045 responses on 23rd October 2022

Ik heb voldoende kennis over hoe je leerlingen/studenten/cursisten met kenmerken van
(hoog)begaafdheid kan ondersteunen.

Teacher Tapp NL - vraag beantwoord door 1.021 leraren op 23/10/2022

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 8 december 2022

In opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap